

Προ-λογικά επίπεδα συνείδησης του πραγματικού

Η φαινομενολογία της εμπρόθετης κίνησης του Β. Ντίλταϋ ως επιχείρημα για την ανθρωπολογική καταβολή του φαινομένου της βίας

Όπως είναι γνωστό, ο Βίλχελμ Ντίλταϋ υπήρξε ο εμπνευστής και, καθ' όλη τη διάρκεια του εγχειρήματος, διευθυντής της κριτικής έκδοσης του έργου του Καντ, της γνωστής Akademie-Ausgabe, σε 23 τόμους. Το 1893 εξέθεσε προς το αρμόδιο Υπουργείο της Πρωσίας και την Πρωσική Ακαδημία Επιστημών την αναγκαιότητα μιας έκδοσης του συνολικού έργου του Ι. Καντ και το 1894¹ εγκρίθηκε το έργο. Ο λόγος που τον κινητοποίησε ήταν, όπως γράφει ο ίδιος, ότι από ιδίαν ενασχόληση ήταν σε θέση να γνωρίζει πόσα στοιχεία από και σχετικά με το έργο του Ι. Καντ χάνονταν ήδη για την έρευνα. Παράλληλα οι διάφορες τάσεις νεο-καντιανισμού που ανθούν στην εποχή του επικαλούνται την καντιανή διδασκαλία αδυνατώντας όμως να συμφωνήσουν ακόμη και σε βασικά σημεία ερμηνείας του έργου του. Ο Ντίλταϋ θεωρεί ότι οι άγονες αυτές διαμάχες οφείλονται στην κακή εκδοτική κατάσταση του συνολικού έργου του Καντ. Μια έκδοση κριτική και *πλήρης*, η οποία θα έδινε μια δεσμευτική βάση σε κάθε φιλοσοφική συζήτηση για την καντιανή κληρονομία, όχι μόνο θα επέτρεπε, αλλά θα επέβαλλε στους μελετητές να λαμβάνουν υπ' όψιν τους *την εξελικτική πορεία της σκέψης του Καντ στο σύνολό της* και θα περιόριζε κατά πολύ μονομέρειες και αναγωγές στην πρόσληψη της σκέψης του. Χωρίς να το δηλώνει ρητά ο Ντίλταϋ υπονοεί ότι οι σύγχρονές του αποκλίνουσες ερμηνείες της καντιανής φιλοσοφίας οφείλονται σε έναν μεγάλο βαθμό στην έλλειψη συνολικής εποπτείας και ιστορικής

¹ Το σχετικό αίτημα υπέβαλε ο Β. Ντίλταϋ, όπως αναφέρει ο ίδιος στον προλόγο της έκδοσης από κοινού με τον Εντουαρτ Τσέλλερ. Ο πρόλογος υπογράφεται από τον Ντίλταϋ με ένδειξη «Ιούλιο 1902». Ο Ντίλταϋ υπήρξε κατά τα δέκα έτη της έκδοσης ο συντονιστής της επιστημονικής επιτροπής. Βλ. *Kant's Werke*, hersg. v. d. Koeninglich Preussischen Akademie der Wissenschaften, τόμος 1^{ος}, "Vorwort", σελ. Χ.

προσέγγισης στα έργα του Καντ και στην επιλεκτική εστίαση και απομόνωση επί μέρους σταθμών της σκέψης του. «Η διαμάχη που επικρατεί σήμερα μεταξύ των μελετητών του Καντ», γράφει ο Ντίλταϋ, «και η οποία εκτείνεται από την συνολική θεώρηση μέχρι και την ερμηνεία βασικών καντιανών εννοιών, θα μπορέσει ωστόσο να περιοριστεί, το πεδίο ασφαλούς ιστορικής γνώσης να επεκταθεί, αφ' ότου το υλικό αυτό διατεθεί οργανωμένο σωστά και κατά το δυνατόν χρονολογικά προσδιορισμένο.»^{2,3}

Η καντιανή φιλοσοφία αποτελεί πράγματι, αφετηρία και βασική αναφορά για την ανάπτυξη της φιλοσοφίας του Ντίλταϋ, την οποίαν προσλαμβάνει μέσα στο πνευματικό κλίμα που δημιουργείται από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, μετά την κατάρρευση των μεγάλων μεταφυσικών συστημάτων του γερμανικού ιδεαλισμού και την επιστροφή της φιλοσοφίας πίσω στον Καντ⁴, μέσα από την οποίαν διαμορφώνονται οι διάφορες αλληλοσυγκρουόμενες νεοκαντιανές Σχολές. Ο ίδιος ο Ντίλταϋ όμως δεν εντάσσεται σε ένα από τα ρεύματα αυτά, τα οποία εξ άλλου είχαν διαμορφωθεί και δημιουργήσει «σχολές» εντός του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα, δηλαδή ήδη πριν από την κριτική έκδοση του έργου.

Σε ένα σημείωμα – εν μέρει ιδιόγραφο, εν μέρει υπαγορευμένο –, που καταλέγεται στην περιοχή των μελετών του για την συγγραφή του δεύτερου μέρους της *Εισαγωγής στις Επιστήμες του Πνεύματος* και χρονολογείται στην ίδια περίοδο με την δημοσίευση του πρώτου μέρους (1883), παρατηρεί ο Ντίλταϋ: «*Η Κριτική του Καντ δεν*

² Ο.α., σελ.ΙΧ κ.ε.

³ Ο Ντίλταϋ επισημαίνει εδώ ένα σοβαρό μεθοδολογικό έλλειμμα στην ίδια την φιλοσοφική έρευνα της εποχής του και εγείρει αξιώσεις μεθοδολογικής αυστηρότητας για την ερμηνεία κλασσικών φιλοσόφων πάνω σε μια ιστορική και κριτική εξασφάλιση των πηγών, για πρώτη φορά στην ιστορία της φιλοσοφίας.

⁴ Το αίτημα «Πρέπει να ανατρέξουμε πίσω στον Καντ» («Auf Kant muss zurueckgegangen werden.») ήταν η επωδός, με την οποίαν ο Otto Liebman έκλεινε κάθε ένα από τα κεφάλαια του βιβλίου του *Kant und die Epigonen*, (Stuttgart,1865, Carl Schober Verlag). Ο Οττο Λήμπμαν μαζί με τον Φρήντριχ Αλμπερτ Λάνγκε (Friedrich Albert Lange, *Geschichte des Materialismus und Kritik seiner Bedeutung in der Gegenwart*, Iserlohn, 1866, J. Baedeker Verlag) πρωτεργάτες του ρεύματος του Νεοκαντιανισμού, που διατηρεί στις ποικίλες εκδοχές του τις ιστορικές του επιδράσεις στην σύγχρονη φιλοσοφία.

εισέδυσσε αρκετά βαθεία στο σώμα της ανθρώπινης γνώσης. Η αντίθεση μεταξύ μεταξύ υπερβατικότητας και εμμένειας δεν σημειώνει την γραμμή των ορίων της δυνατής γνώσης. Η ίδια η πραγματικότητα δεν μπορεί να διαλευκανθεί τελεσιδικώς λογικά, παρά μόνο να κατανοηθεί. Σε κάθε πραγματικότητα, που είναι δοσμένη σε εμάς ως τέτοια, ενυπάρχει από την ίδια της τη φύση κάτι το άρρητο, το ανεξιχνίαστο.» Σε αυτά τα λόγια διαγράφεται ήδη το συνολικό πρόγραμμα και η συνολική στόχευση της φιλοσοφικής του αναζήτησης. Ως εισαγωγή στην ανακοίνωσή μου αυτήν θα σχολιάσω και θα φωτίσω τις βασικές αναφορές αυτής της ρήσης.

Η Κριτική του Καθαρού Λόγου αποκαλύπτει ως γνωστόν τα θεμέλια, πάνω στα οποία βασίζεται μια καθολικεύσιμη, εννοιακή γνώση για έναν κόσμο αντικειμενικό σύμφωνα με το πρότυπο της εμπειρικής μεθόδου στις επιστήμες της φύσης. Πρόκειται για έναν κόσμο αφηρημένων αντικειμένων ενός είδους, το οποίο (υπό τους όρους της a priori αναγκαίας ενότητας της κατάληψης) οριοθετείται μέσω ενός κανόνα σύνθεσης του πολλαπλού της εποπτείας σε μια καθολική έννοια (υπερβατολογική λογική, A 105). Στα αντικείμενα αυτής της ιδιοσυστασίας, η διάνοια αναφέρεται με την μορφή αντικειμενικών κρίσεων (=τα σώματα έχουν βάρος VS υποκ./συνειρμικά: όταν σηκώνω ένα σώμα αισθάνομαι βαρος). Η ένσταση που διατυπώνει ο Ντ. μπορεί να αποδοθεί ως εξής: αυτό το επίπεδο αντικειμενικής γνώσης, δεν είναι, ούτε ως προς την «πραγματικότητα» προς την οποίαν αναφέρεται, ούτε ως προς το υποκείμενο το οποίο προϋποθέτει – το υπερβατολογικό υποκείμενο της ενότητας της κατάληψης, το «εγώ νοώ» -, το πλέον θεμελιώδες επίπεδο 'γνώσης' μας για τον κόσμο – «γνώση» εδώ με την πλέον ευρεία έννοια συνείδησης κόσμου. Στο ίδιο πνεύμα σημειώνει ο Ντ. σε ένα άλλο κείμενό του πάνω στο ίδιο ζήτημα: «Το ηλιακό σύστημα μόνο για τον Αστρονόμο αποτελεί πραγματικότητα.»⁵: τόσο η πλευρά του αντικειμένου «το ηλιακό σύστημα», όσο και η πλευρά

⁵ Kritik der spekulativen Systeme und Schleiermachers”, VIII, σελ. 257.

του υποκειμένου «ο αστρονόμος» δεν είναι παρά αφηρημένοι φορείς κάποιων καθορισμένων ιδιοτήτων. Βεβαίως ο Ντ. δεν αμφισβητεί, ότι η πρώτη καντιανή κριτική συστηματοποιεί πλήρως το επίπεδο της συγκρότησης αναλυτικά διακριτών εννοιών και της λογικής περιγραφής και αναφοράς μας σε αντικείμενα και καταστάσεις πραγμάτων. Υποστηρίζει όμως ότι η φιλοσοφία θέτοντας τα όρια του επιστητού σε αυτό το επίπεδο, καθόλου δεν έχει διεισδύσει ακόμη σε όλο το βάθος της ανθρώπινης συνείδησης της πραγματικότητας και ούτε στα βαθύτερα στρώματα της ανθρώπινης αντιληψης, που καθιστούν ακόμη και την αντικειμενική γνώση μας για τον κόσμο δυνατή.

Εναντι αυτού ο Ντ. ανατρέχει σε ένα βαθύτερο επίπεδο εμπειρίας, στο οποίο, σύμφωνα με το χωρίο που σας διάβασα, *δίδεται* στον άνθρωπο η «η ίδια η πραγματικότητα ως τέτοια», δηλ. ως πραγματικότητα. Για αυτήν την πραγματικότητα γράφει ο Ντ., όπως είδαμε, ότι «δεν επιτρέπει μια διασάφηση του περιεχομένου της μέχρι τέλους/τελεσίδικα» και ότι ενώ κατέχουμε βεβαιότητα για αυτήν, παρά ταύτα, η βεβαιότητά μας διατηρεί «από την φύση της» κάτι το «άφραστο» (αρρητο) και «μη-γνώσιμο» (ανεξιχνίαστο). Τι σημαίνουν αυτά: πολύ εύκολα θα μπορούσε κανείς να εγείρει ενστάσεις για ένα είδος μυστικοποίησης αυτής της εμπειρίας στον Ντ., αλλά όσο πρόσφορο φαίνεται, τόσο άστοχο θα ήταν κάτι τέτοιο, καθώς ο ίδιος προειδοποιεί γι αυτό «εύκολα μπορούν να περιπέσουν τέτοιες διερευνήσεις στον κίνδυνο του μυστικισμού. Τούτο έχει όντως συμβεί έως τώρα.» Το νόημα αυτών των διατυπώσεων προκύπτει όμως αβίαστα, αν παραμείνουμε αυστηρά στα συμφαρζόμενα του χωρίου, και δεν τους αποδώσουμε τίποτα περισσότερο από την *άρνηση* των δηλούμενων προσδιορισμών: εάν η δυνατότητα γλωσσικής μας αναφοράς σε πράγματα και καταστάσεις πραγμάτων και η γνώση αυτών περιορισθεί στην λογική μορφή της κατηγορήσεως και μιας αληθοκριτικής αναφοράς μας σε αυτά, τότε οι αρνητικές εκφράσεις δεν δηλώνουν παρά, ότι αυτό το

επίπεδο, όπου η πραγματικότητα δίδεται στην συνείδησή μας ως τέτοια, δεν μπορεί να προσεγγισθεί με επάρκεια μέσω του «εννοιακού» λόγου και της λογικής αναφοράς σε αντικείμενα, η πραγματικότητα η ίδια δεν μπορεί να γνωσθεί ως λογικό αντικείμενο μιας έννοιας, μπορεί «μόνο να κατανοηθεί». Με αυτό εισερχόμαστε βεβαία σε γνωριμο τεραίν: έναντι της γραμμικής σημασιολογίας της αντικειμενικής κατηγορήσεως ο Ντ. θέτει την «κατανόηση», την οποίαν εισαγει ως μια διαφορετική διαδικασία γνωσιολογικής σχέσεως, την οποίαν θεωρεί μάλιστα ότι ανήκει σε βαθύτερα/πρωταρχικότερα επίπεδα του ανθρώπινου προσανατολισμού στον κόσμο. Ετσι έναντι της καντιανής θεμελίωσης της γνώσεως, προβάλλει εδώ το αίτημα, ότι η φιλοσοφία θα έπρεπε να προχωρήσει σε μια «Κριτική της γνώσεως της ίδιας της πραγματικότητας».

Το πρωταρχικό αυτό επίπεδο το τοποθετεί, **όσον αφορά όντα που αναπτύσσουν αυτοσυνειδησία** στην ίδια την εμπειρία της απλής βιωτικής διαγωγής. Ο άνθρωπος έχει εμπειρία πραγματικότητας εξ υπάρξεως ως ύπαρξη που ζει. Η βεβαιότητά της δίδεται άμεσα και απροϋπόθετα με το ίδιο το ενέργημα του βιοίν. Ετσι το πρόταγμα για την φιλοσοφία είναι, να διερευνηθεί η σχέση του «βιοίν» προς την «λογική σκέψη». Το συνολικό επιχείρημα του Ντίλταϊ σε όλη την εμπέλειά του έχει ως εξής: ο μεταφυσικός δυϊσμός ύλης-πνεύματος, τον οποίον παρακολουθεί γνωσιολογικά η διάκριση υποκειμένου-αντικειμένου της γνώσεως, δεν μπορεί να μας δώσει τα απαιτούμενα θεμέλια, πάνω στα οποία μπορεί να εξηγηθεί η δυνατότητα της εμπειρίας μας εαυτού και κόσμου και η βεβαιότητά της πραγματικότητάς της. Το μοντέλο αυτό αστοχεί διπλά: Πρώτον, αφήνει ακάλυπτη μια θεμελιώδη ανθρώπινη εμπειρία, η οποία συνοδεύει την βιωτική του εμπειρία, δηλαδή την εμπειρία της ίδιας της πραγματικότητας, δηλαδή της βεβαιότητας ότι τόσο ο εαυτός μου όσο και ο περιβάλλων κόσμος, μέσα στον οποίον υπάρχω και λειτουργώ, είναι πραγματικά.

Επί πλέον παρουσιάζει αυτήν την μεγαλύτερη βεβαιότητα που διαθέτουμε (την βεβαιότητα για την πραγματικότητα του εαυτού μας μέσα στον κόσμο) κατά έναν πολύ παράδοξο τρόπο ως αποτέλεσμα υποθετικού συλλογισμού και μάλιστα υπό ισχυρές μεταφυσικές προϋποθέσεις: βάσει μιας μεταφυσικής αρχής αιτιότητας το υπερβατικό αντικείμενο συνάγεται συλλογιστικά ως υπόθετικό αίτιο των παραστάσεων της συνείδησης. Από αυτήν την δυσχέρεια δεν μπόρεσε να ξεφύγει κατά τον Ντίλταϊ ούτε η καντιανή κριτική φιλοσοφία, και ακόμη λιγότερο ο ιδεαλισμός και ο νατουραλισμός του 19^{ου} αιώνα. «Μόνον όταν αναγνωρίσει κανείς, ότι αυτές οι υποθέσεις ζητούν να λύσουν προβλήματα, για την λύση των οποίων λείπουν οι προϋποθέσεις, όταν αναγνωρίσει κανείς ότι είναι εντελώς αδύνατον να προσεγγισθεί η σχέση σώματος και ψυχής **θεωρητικά**, μόνο τότε θα καταρριφθεί στον πηρύνα της αυτή η μεταφυσική του 19^{ου} αιώνα.»

Εάν το ερευνητικό φιλοσοφικό πρόγραμμα του Ντ. τίθεται κάπως έτσι, τότε δύο ερωτήματα εγείρονται αμέσως:

1. Ποιές ακριβώς νέες θεωρητικές αξιώσεις κομίζει η αναδρομή αυτή στο επίπεδο του βιοίν και της ανθρώπινης ύπαρξης ως βιωτικού ενεργήματος για την φιλοσοφική σκέψη;
2. Σε ποιόν βαθμό κατορθώνει ο Ντ. να εξαργυρώσει τις θεωρητικές αυτές προβολές του σε μια εξειδικευμένη και συστηματική θεωρητική ανάπτυξη.

Στο υπόλοιπο της σημερινής παρουσίασης θα εστιάσω κυρίως στην απάντηση του πρώτου ερωτήματος.

Το δεύτερο ερώτημα είναι αδύνατο να απαντηθεί στο πλαίσιο μιας ανακοίνωσης, καθώς αφορά στην συνολική αποτίμηση του έργου του Ντ. Μια πολύ σύντομη απάντηση: ο Ντ. φαίνεται να έχει προχωρήσει στην τεχνική επεξεργασία του ζητήματος πολύ περισσότερο απ' όση πιστεύεται. (κατά παράδοξον τρόπο: οι κριτικές που ασκήθηκαν στον Ντ., π.χ. από τον Χάιντεγγερ και από τον Γκάνταμερ, έγιναν πολύ

διασημότερες από το ίδιο το έργο του). Από την άλλη πλευρά, παρ' όσα αυτά το πρόγραμμα δεν ολοκληρώθηκε από τον Ντ.

Στην συνέχεια θα βασισθώ κυρίως σε ένα από τα μεγάλα του δοκίμια, που προέκυψαν στο πλαίσιο της προετοιμασίας του δεύτερου μέρους της *Εισαγωγής στις επιστήμες του πνεύματος*, δημοσιευμένο το 1890 με τον τίτλο «*Συμβολή για την λύση του ζητήματος περί της προέλευσης της πίστης μας για την πραγματικότητα του εξωτερικού κόσμου και την δικαιολόγησή της*». Ο Ντ. επαναλαμβάνει εδώ διεξοδικά την κριτική του στην νοοκρατική κοσμοεικόνα, συσζητώντας μια σειρά ιστορικών παραδειγμάτων (ξεκινώντας από τον Ντεκαρτ, αλλά εστιάζοντας στους σύγχρονους του 19^{ου} αιώνα). Πρόκειται για έναν λογικά και κριτικά μη νομιμοποιούμενο ματασχηματισμό της νεωτερικής αρχής της φαινομενικότητας. Συμφωνα με την αρχή αυτή: «κάθε τί, το οποίο είναι παρόν για εμένα (*fuer mich da ist*), υπόκειται στον όρο, ότι είναι γεγονός της συνείδησής μου». Η αρχή αυτή μετατρέπεται κατά τον Ντ. σε έναν «φαινομεναλισμό», με το να περιορίζεται η δυνατότητα γνώσης αποκλειστικά στα φαινόμενα, δηλαδή σε γεγονότα της συνείδησης που έχουν την μορφή «παραστάσεων», οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους βάσει συγκεκριμένων νόμων της εποπτείας και της νόησης σε μη-αντιφατικά συστήματα. Έτσι το γεγονός της συνείδησης, που ονομάζουμε: «πράγμα» ή «αντικείμενο» συγκρότείται, σύμφωνα με τον φαινομεναλισμό, από επιμέρους παραστατικού τύπου συνειδησιακά γεγονότα. Εναντι αυτού ο Ντ. θέλει να θεμελιώσει τη σχέση μας με τον εαυτό μας και τον κόσμο σε μια εμπειρία άλλης τάξης. Χαρακτηριστικά γράφει: «Θα μπορούσε κανείς να σκεφθεί πλάσματα, που αποκαθιστούν την προσαρμογή τους σε ό,τι τα περιβάλλει διαγιγνώσκοντας συνεχώς μια αιτιοκρατική σχέση μεταξύ του οργανισμού τους και του εξωτερικού κόσμου καθώς και το αν βάσει αυτής της σχέσης προκύπτουν επωφελείς ή επιβλαβείς βιωτικές συνθήκες. Ο

άνθρωπος δεν είναι πλάσμα αυτού του είδους.» Η φύση το έχει κατορθώσει αυτό με πολύ απλούστερα μέσα, τα οποία βεβαία, όπως σημειώνει αιχμηρά, εναντι μιας προσαρμογής κατά το νοοκρατικό μοντέλο υστερούν σε σαφήνεια και ακρίβεια. Και δηλώνει προεξαγγελτικά: «Εξηγώ την πίστη μας στον εξωτερικό κόσμο, όχι μέσα από μια συλλογιστική συνάρτηση, αλλά από μια συνάρτηση του βιοίν που δίδεται μέσω ενστίκτου, επιθυμίας και συναισθήματος και διαμεσολαβείται μέσω διαδικασιών που ισοδυναμούν με διανοητικές διαδικασίες.»

Στο σύστημα των ορμών, στα αισθήματα αρέσκειας και απαρέσκειας, αλλά και στην σταθεροποίηση των αιτίων αυτών των αισθημάτων η εξασφάλιση της ατομικής ύπαρξης συναρτάται άμεσα με βιωτικές συνθήκες.»

Ως αρχετυπικό και θεμελιώδες ενέργημα για αυτήν την διαδικασία ο Ντ. στο δικίμιο *για την βεβαιότητά μας για την πραγματικότητα του εξωτερικού κόσμου* αναλύει, την εμπειρία της σκόπιμης κίνησης. Η ανάλυση αυτή αποτελεί ενδεχομένως μια από τις πρώτες, ιστορικά, αναλύσεις φαινομενολογικής μεθοδολογίας.

Κατά τον Ντ. το βιοίν πρωταρχικά εκδηλώνεται ως στοχευμένη κίνηση. Τον ισχυρισμό αυτό ο Ντ. τεκμηριώνει επικαλούμενος μελέτες της βιολογίας, της εμπειρικής ψυχολογίας, της φυσιολογίας και της ιατρικής της εποχής του, που διαπιστώνουν ότι υπάρχει αίσθηση καθώς και σκόπιμη κίνηση του οργανισμού ήδη στην εμβρυακή κατάσταση. (Ο Ντ, αναγνωρίζει και στο έμβρυο, στο βαθμό που εκτελεί στοχευμένες κινήσεις, π.χ. κατάπωσης, ή αλλαγής θέσης, μια υποτυπώδη διαμόρφωση συνείδησης.) Από αυτήν την βιολογική βάση προάγονται χωρίς ασυνέχεια και όλες οι ενσυνείδητες και εμπρόθετες κινήσεις του αυτοτελούς ατόμου. Η ζώσα ύπαρξη συμπεριφέρεται κινητικά (με την ευρύτερη έννοια) προκειμένου να ζήσει, ο σκοπός της κίνησης είναι η επι/διαβίωση. [παρατήρηση: ζωή και κίνηση είναι ένας αρχαιότατος φιλοσοφικός

τόπος και στοιχειοθετεί και την αθανασία της ψυχής. Εδώ έχουμε να κάνουμε με την εμπρόθετη κίνηση του σωματικού οργανισμού ως μιας ψυχοσωματικής ενότητας.] Πάνω σ' αυτήν την βάση ο Ντ. διατυπώνει την θέση του σχετικά με την συγκρότηση συνείδησης εαυτού και κόσμου ως εξής: «Ο βασικός καμβάς εμπειριών, μέσα στις οποίες ο εαυτός μου διαχωρίζει εαυτόν από το πράγμα, έγκειται στην συνείδηση της εμπρόθετης κίνησής του και της αντίστασης, στην οποία προσκρούει.»

Την εσωτερική εμπειρία αυτής της διαδικασίας αναλύει στην συνέχεια ως εξής: [Και πάλι πρέπει να σημειωθεί ότι χρησιμοποιεί για αυτό μελέτες νευρολογίας, φυσιολογίας και ψυχολογίας της εποχής του, σχετικά με την συσχέτιση συνειδησιακών καταστάσεων με την μυική λειτουργία και τον τρόπο με τον οποίον διαμορφώνεται η εμπειρία αυτής της λειτουργίας στην συνείδηση. Χρησιμοποιείται επίσης ο όρος «μυική αίσθηση» Muskelsinn, που μελετάται και από πλευράς νευρολογίας.] *Η πρόθεσή μου για κίνηση μου γίνεται συνειδητή ως ώθηση (παλμός) που μεταδίδεται στους μυες μου, εφ' όσον έχω δημιουργήσει μέσα μου την παράσταση ενός σκοπούμενου αποτελέσματος, την ικανοποίηση μιας επιθυμίας μου ή μιας ανάγκης.* Η επιθυμία ικανοποίησης έχει βαθμούς έντασης και αντίστοιχα μπορεί να διαβαθμίζεται και η ένταση της ώθησης/του παλμού που αισθάνομαι για να κινηθώ. Στην σκόπιμη κίνηση η ζώσα ύπαρξη συνειδητοποιεί τον εαυτό της ως πηγή και ως σκοπό μιας βιωτικής εκδήλωσης.

Η πραγματοποίηση όμως μιας κίνησης συνοδεύεται πάντοτε με την εμπειρία μιας αντίστασης. Κάθε κίνηση του σώματος απαιτεί την υπέρβαση μιας αντίστασης, [Η μετάδοση της αίσθησης της αντίστασης φαίνεται να μελετάται την εποχή εκείνη ιδιαίτερα από την φυσιολογία και νευρολογία], και την πίεση αυτήν την αισθάνεται ο κινούμενος. Στην συνείδηση της δικής μου εμπρόθετης κίνησης εμφανίζεται και το αίσθημα μιας πίεσης, η οποία ασκείται σε αντίθετη κατεύθυνση από την κίνησή μου και η οποία ανήκει όμως στην

εμπειρία της κίνησής μου και δεν απαλείφεται. Είναι λάθος γράφει Ντ. να ταυτίζουμε την αντίσταση που αισθανόμαστε κατά την κίνηση με το φυσικό μέγεθος της πίεσης που ασκείται στο δέρμα μας (και το οποίο ως τέτοιο μπορεί να μετρηθεί κλπ. Όταν τα χέρια χειρίζονται π.χ. ένα εργαλείο, η πίεση που ασκεί μετριέται από το βάρος του εργαλείου και τις επιφάνειες πάνω στις οποίες εφαρμόζεται το βάρος). Όμως μια τέτοια μέτρηση δεν αποτελεί κινητική εμπειρία για εμένα. Ως μέρος της δικής μου εμπειρίας κίνησης συνειδοποιώ κατ' ανάγκην μιαν αντί-σταση με την κυριολεκτική σημασία του όρου, ως κάτι που με εμποδίζει να προχωρήσω προς το σκοπούμενο αποτέλεσμα, του οποίου έχω συνείδηση και μου έχει δώσει την ώθηση να κινηθώ. Αυτό εξηγείται από τον Ντίλταϋ ως εξής: Το γεγονός ότι κάτι ανακόπτει την ώθησή μου δεν καταργεί την παράσταση του σκοπούμενου αποτελέσματος στην συνείδησή μου και έτσι η εμπειρία που έχω είναι ότι κάτι αντιτίθεται στην εκπλήρωση του σκοπού μου. Κατ' αυτόν τον τρόπο ως μέρος της δικής μου κινητικής εμπειρίας το αίσθημα της αντίστασης που συνειδητοποιώ εμφανίζεται ποιοτικά ως βούληση, ως μια αντι-βούληση και ως ένας αντίθετος προς τον δικό μου παλμός για κίνηση. Ωστόσο δεν πρόκειται για μια άμεση εμπειρία μιας [άλλης] βούλησης. (άμεσα μου δίδεται πάντα μόνο η δική μου ώθηση που συνοδεύει την παράσταση ενός σκοπούμενου αποτελέσματος). Όμως μου δίδεται άμεσα η εμπειρία μιας τάσης εμπόδισης της δικής μου σκόπευσης και έτσι άμεσα μου δίδεται η εμπειρία του ανοίκειου, του ξένου αυτού που δεν είναι μέρος του εαυτού όπως τον συνειδητοποιώ ως πηγή και σκοπό, της δικής μου κίνησης. Η εμπειρία μου για το ξένο, για αυτό που δεν ανήκει στον εαυτό μου, παρ' όλο που δεν μου δίδεται άμεσα, ωστόσο δεν είναι υποθετικό αποτέλεσμα συλλογισμού, αλλά προκύπτει ως άμεση εμπειρία της αντίστασης στην εμπρόθετη κίνησή μου και μου δίδεται με όση βεβαιότητα μου δίδεται και η δική μου αυτοσυνείδηση. Στο σημείο αυτό ολοκληρώνει ο Ντ, την φαινομενολογικού τύπου ανάλυση της

εμπειρίας της εμπρόθετης κίνησης. Συνοψίζω χρησιμοποιώντας μερικούς χαρακτηριστικούς όρους από την φρασεολογία του: Η «πίεση του εξωτερικού κόσμου», ως πρωταρχική εμπειρία μακράν απέχει από το αντικειμενικό φαινόμενο της πίεσης της φυσικής επιστήμης, αλλά γίνεται συνειδητή «ως μια εμπειρία βούλησης, που διαμεσολαβεί την ανάσχεση της [δικής μου] πρόθεσης [...] και διανοίγει έτσι την πλέον μύχια και ζωντανή πραγματικότητα αυτού που δεν εξαρτάται από εμένα». Στην εμπειρία της εμπρόθετης κίνησης, «εμπεριέχεται έτσι, μαζί με την συνείδηση της ώθησης και της ικανοποίησης, ο διαχωρισμός του δικού μου βίου από την Ετερότητα, του εαυτού από το πράγμα» ή με άλλη διατύπωση, επίσης του Ντ., ο διαχωρισμός «εγώ και κόσμου» και αυτό υπό όρους βούλησης και σκοπιμότητας. Ο κόσμος είναι εξ ίσου βεβαιός όσο και ο εαυτός, όμως σε αυτό το πρωταρχικό επίπεδο εμπειρίας δεν δίδεται ως αντικείμενο θεώρησης, αλλά με την μορφή ενός διαδραστικού συμπαίκτη, στην λογική μορφή του δεύτερου προσώπου. Το εγώ ανδύεται ισαρχέγονα με ένα εσύ.

Πάνω σε αυτό το πρωτογενές επίπεδο κατορθώνει ο Ντ. στην συνέχεια να παραγάγει την δυνατότητα όλων των άλλων διαχωρισμών που δομούν την κοσμοεικόνα μας. Στα στενά πλαίσια αυτής της παρουσίασης δεν είναι δυνατόν να υπεισέλθω σε αυτά. -- Αξίζει όμως να αναφερθεί, ένα ακόμη σημείο: στην βάση των πορισμάτων του από την ανάλυση της εμπειρίας της εμπρόθετης κίνησης ως θεμελιώδους επιπέδου για τον προσανατολισμό της ανθρώπινης ύπαρξης μέσα στον κόσμο, ο Ντ. είναι σε θέση να ενσωματώσει στην θεμελιώδη γνωσιοθεωρία του γενεαλογικά μυθολογικές κοσμοεικόνες και την μυθολογική παραστατικότητα, όπως την βρίσκουμε στην παιδική αντίληψη της φύσης ως `εμψυχης, ή σε πρωτόγονους πολιτισμούς. Τα ιστορικά αυτά φαινόμενα επιβεβαιώνουν τρόπον τινά την θεωρία του. Πρόκειται για μια αρχαϊκή στάση που αποδίδει αυθεντικά τον θεμελιώδη χαρακτήρα που έχει η εμπειρία μιας δυναμικής αμοιβαίας εξάρτησης

αυτοσυνείδησης και συνείδησης περιβάλλοντος κόσμου. Η ενότητα της συνείδησης εαυτού και κόσμου είναι εδώ ακόμη πρόδηλη και δεν επικαλύπτεται από τις αφαιρετικές διαδικασίες του αναπτυσσόμενου καθαρού λόγου, που διαχωρίζει υποκείμενο και αντικείμενο προς τον σκοπό μιας αντικειμενικής συμπεριφοράς μας προς αυτόν.

Θα κλείσω με μια σειρά γενικότερων συμπερασμάτων.

Είναι φανερό ότι με την στροφή προς το επίπεδο της ζωής και του βιωτικού ενεργήματος εισαγονται νέοι παράγοντες για μια φιλοσοφική θεωρία. Το βιοϊν δεν μπορεί να εννοηθεί ως ουσία αλλά ως διαδικασία. Η διαδικασία αυτή έχει μεν μια 'εσωτερική' πλευρά, καθώς γίνεται συνειδητή ως εσωτερική εμπειρία, εκτυλίσσεται όμως υπό όρους αισθητικότητας, καθώς είναι προσηλωμένη στην σωματικότητα, και δεν μπορεί να εννοηθεί παρά μόνο ως συγκεκριμένη εμπράγματη διαδικασία, που διέπεται τόσο από όρους χρονικότητας όσο και τοπικότητας και υπ' αυτήν την έννοια, από όρους εξατομίκευσης. Ο Ντ. ονόμαζι μια τέτοια διαδικασία «ιδιοβίωση» (Eigenleben), [ατομική ζωή ή ατομικό βίο, θα μπορούσαμε επίσης να μεταφράσουμε, αλλά λιγότερο εύστοχα]. Από την στιγμή όμως που η ιδιοβίωση, με αυτήν την έννοια, τίθεται ως θεμελιώδες επίπεδο, η φιλοσοφική θεώρηση εισέρχεται στην περιοχή του ιστορικού, εννοούμενου προς το παρόν με μια ασθενή έννοια ως χώρου συμβαινόντων, συγκεκριμένων συμβάντων.

2. Επειτα το «βιοϊν» είναι μια συνάρτηση, της οποίας τα μέλη αναδύονται και αποκτούν το περίγραμμά τους μόνο μέσα από μια δυναμική σχέση αλληλόδρασης μεταξύ τους. Καθοριστική αρχή αυτής της συνάρτησης είναι η «σκοπιμότητα»: η ατομική ύπαρξη αναδύεται και οριοθετείται ως τελολογικό ενέργημα με βασικό σκοπό την ίδια την ζωή. Το βιοϊν δεν νοείται χωρίς μια τέτοιου είδους τελολογική σχέση ως προς συνθήκες, που είτε το προάγουν είτε το απειλούν. Η ατομική ύπαρξη προσδιορίζεται εκ προοιμίου, δηλαδή με

το να βιοί απλώς, ως μια τελολογικού τύπου, δυναμική σχέση προς βιωτικές συνθήκες, και αποτελεί με αυτές μια συναρτησιακή ενότητα. Όλες οι *προδιαθέσεις* της ατομικής ύπαρξης: οι ορμές, η αισθητική αντίδραση αρέσκειας και απαρέσκειας (ηδονής και πόνου), το επιθυμείν αλλά και το αντιλαμβάνεσθαι και – σε ανώτερα επίπεδα του διαβίου – και το νοείν, συμβάλλονται εξίσου και σε αμοιβαία εξάρτηση σε αυτήν την τελολογική συνάρτηση της εκδίπλωσης του βίου. [θα μπορούσαμε να πούμε]. Σύμφωνα με αυτά και η αντίληψη και η σκέψη δεν αποτελούν ουδέτερες, α-διάφορες διαδικασίες, αλλά κατά βάθος είναι και αυτές ενσωματωμένες εξ ίσου στην τελολογική συνάρτηση του βίου.

3. Από αυτήν την διαδικασία του βίου εκπηγάζει κάθε σχέση προς τον κόσμο. Η σχέση αυτή δεν εμφανίζεται όμως με την μορφή της ουδέτερης σημασιολογικής αναφοράς, αλλά αξιολογημένη ως συνθήκη του βίου. Έτσι σε αυτό το επίπεδο η επίγνωση της ιδιοβίωσης – και με αυτό η διαμόρφωση συνείδησης εαυτού ως μιας βιωτικής ενότητας – εγκαθιδρύεται κατά τον Ντ. εν ταυτώ με την οριοθέτηση πραγμάτων και καταστάσεων, που μορφοποιούνται ως τέτοια πρωταρχικά σε αναφορά προς την σημαντικότητά τους για την εκάστοτε βιωτική ενότητα. Με αυτήν την έννοια διατυπώνει ο Ντ. «Ιδιοβίωση και πράγμα συνειδητοποιούνται μαζί». Με το να μορφοποιείται το Εγώ μέσω της τελολογικής του απεύθυνσης προς ό,τι είναι σημαντικό για την ύπαρξη του, υφίσταται σε αλληλεξάρτηση με αυτό. Η διαδικασία αυτή εμφανίζεται ως μια διαδικασία άρθρωσης του περιβάλλοντος μέσω της ίδιας της βιωτικής συμπεριφοράς προς αυτό. Είναι σαφές ότι εδώ δεν έχουμε να κάνουμε με έννοιες, έχουμε όμως συγκεκριμένες νοήσεις, καταληπτικής οργάνωσης του ατομικού.

Στο δημοσιευμένο μετά θάνατον κείμενό του «Κατηγορίες του βίου» ο Ντ. γράφει «[...] ό,τι περιλάβει η εποπτεία μου (η λέξη στην πιο ευρεία σημασία της), από αυτό ένα μέρος ανασύρεται λόγω της σημαντικότητάς του στο επικεντρο του ενδιαφέροντος, και γίνεται

καταληπτό (wird apperzipiert), αυτό διακρίνεται μετά από ό,τι παραμένει ακατάληπτο .. Σε αυτό συνίσταται αυτό που εγώ ονομάζω «Εγώ» και εδώ ισχύει η διπλή σχέση: εγώ είμαι και εγώ έχω». Αυτό που ενεργεί και αυτό προς το οποίο μεταβαίνει η ενέργεια, αλληλοσυγκροτούνται μέσα σε αυτήν την διαδικασία. Η διπλή αυτή σχέση πρέπει να εννοηθεί οντολογικά ως αλληλεξαρτηση και συνιστά ένα είδος ολισμού. Φυσικά, εάν προϋποθέσουμε ως θεωρητικό μας πλαίσιο μια γραμμική διάκριση υποκειμένου-αντικειμένου, μια τετοια αμοιβαία εξάρτηση εγώ και πράγματος παρουσιάζεται ως άφατη, άρρητη. Εδώ γίνεται κάτι καταληπτό και μορφοποιείται για την ανθρώπινη αντίληψη ως κάτι υπόρητα, μόνο ως συνάρτηση της λειτουργίας της βίωσης.

Μετά από αυτές τις διευκρινήσεις σχετικά με την έννοια του βιοιν, το οποίο ο Ντ. θεωρεί ως θεμελιώδες για την εμπειρία του πραγματικού και πάντως ως θεμελιωδέστερο της λογικής μας αναφοράς σε αντικείμενα, μπορούμε να προχωρήσουμε σε έναν περιεκτικότερο προσδιορισμό της έννοιας του ιστορικού που επικαλούμαστε: οι εμπράγματα διαδικασίες με τον χαρακτήρα συμβαινόντων, στις οποίες αναφερόμαστε, προσδιορίζονται από ένα βιωτικό ενδιαφέρον και έχουν απεύθυνση προς ό,τι εμφανίζεται βιωτικά σημαντικό. Σε αυτό το συνεχές αμοιβαίο παιχνίδι ενδιαφέροντος και σημασίας διαμορφώνεται η αυτοσυνείδηση και η συνείδηση κόσμου ως μία ενιαία συνεχής διαδικασία εκδίπλωσης της ζωής. Με τα λόγια του ΝΤ.: «Ετσι συμπυκνώνεται [verdichtet sich] κατά κάποιον τρόπο γύρω μας όλο και περισσότερο η πραγματικότητα του εξωτερικού κόσμου», στο μέτρο δηλαδή των δικών μας απευθυντικών ενεργημάτων.

<https://books.google.gr/books?id=dFC2iqsCEIEC&pg=PA61&lpg=PA61&dq=W+Dilthey+ueber+die+Kant+Ausgabe&source=bl&ots=pweOIk-CdW&sig=JSs4ZEqV3dLd0K42KIyaoY6pqBU&hl=el&sa=X&ved=0ah>

[UKEwjE47m__5XKAhWGDCwKHSDqDAUQ6AEIGjAA#v=onepage&q=W%20Dilthey%20ueber%20die%20Kant%20Ausgabe&f=false](https://www.google.com/search?q=W%20Dilthey%20ueber%20die%20Kant%20Ausgabe&v=onepage&f=false)